DOI: [10.32702/2307-2156-2019.6.1](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.6.1)

УДК 351

О. І. Васильєва,
д. держ. упр., професор, професор кафедри публічного управління та публічної служби
Національної академії державного управління при Президентові України
ORCID: 0000-0003-1812-4557
Н. В. Васильєва,
д. держ. упр., доцент, професор кафедри регіонального управління,
місцевого самоврядування та управління містом
Національної академії державного управління при Президентові України
ORCID: 0000-0003-4678-4333

КОРУПЦІЯ - ОДНА З НАЙАКТУАЛЬНІШИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

O. Vasylieva
Doctor of Science in Public Administration, professor, professor of Public Administration and
Public Service Department of the National Academy for Public
Administration under the President of Ukraine
N. Vasylieva
Doctor of Science in Public Administration, associate professor, professor of Regional
Administration, Local Self-Government and Urban Management Department of the National
Academy for Public Administration under the President of Ukraine

CORRUPTION IS ONE OF THE MOST IMPORTANT PROBLEMS OF MODERNIZATION

В статті зазначено, що корупція властива будь-якій країні та супроводжує її на всіх етапах суспільного розвитку. В Україні ж масштаби корупційних діянь є критичними та набули характеру загрози, який реально загрожує національній безпеці та конституційному ладу України. Зазначено, що наприкінці ХХ ст. світова спільнота визнала, що корупція є глобальною проблемою кожної країни, і з цією проблемою треба боротися. Результатом стало ухвалення цілого комплексу міжнародно-правових актів (обов'язкових і рекомендаційного характеру), підготовлених та прийнятих Організацією Об'єднаних Націй, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Організацією американських держав, Радою Європи, Європейським Союзом тощо. Зауважено, що корупція належить до тих проблем, які неможливо вирішити у відриві від політичних, економічних і соціальних проблем. Обмеження її масштабів значною мірою залежить від чіткого визначення повноважень і функцій політичних і державних інститутів та їх посадових осіб; від запровадження демократичних принципів управління громадськими справами, створення умов для всебічного розвитку структур громадянського суспільства, формування дієвого механізму громадського контролю за владними інституціями. Зазначено, що ключовими та обов'язковими складовими елементами при дослідженні, визначенні та застосуванні терміну «корупція» обов'язково має бути з однієї сторони посадова особа, наділена

організаційно-розпорядчими чи адміністративно-господарськими функціями, а з іншої – зловживання такою особою службовими повноваженнями.

The article states that corruption is inherent in any country and accompanies it at all stages of social development. In Ukraine, the scale of corruption is critical and has become a threat to the national security and constitutional order of Ukraine. It is noted that at the end of the twentieth century. The international community has recognized that corruption is a global problem for every country, and we must fight this problem. The result was the adoption of a whole range of international legal instruments (mandatory and recommendatory) prepared and adopted by the United Nations, the Organization for Economic Cooperation and Development, the Organization of American States, the Council of Europe, the European Union, etc. It is noted that corruption belongs to those problems that can not be solved in isolation from political, economic and social problems. The limitation of its scale to a large extent depends on a clear definition of the powers and functions of political and state institutions and their officials; from introduction of democratic principles of public affairs management, creation of conditions for the comprehensive development of civil society structures, formation of an effective mechanism of public control over power institutions. It is noted that key and obligatory constituent elements in the investigation, definition, and application of the term "corruption" must necessarily be from one side an officer endowed with organizational and administrative or administrative and economic functions, and on the other - abuse of such a person by the official powers

So, the more corrupt a country, the slower it develops economically. Corruption increases poverty and significantly limits future development opportunities. Therefore, corruption is one of the most pressing problems of our time. Some researchers generally believe that corruption has become a major political problem at the end of the XX th and the beginning of the XXI st century. However, for all approaches and assessments, one thing is certain: corruption is a problem, which is a matter of great urgency for many countries.

Ключові слова: *корупція; корупційні діяння; корумповані відносини; антикорупційна політика.*

Key words: *corruption; corrupt acts; corrupt relations; anticorruption policy.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Корупція властива будь-якій країні та супроводжує її на всіх етапах суспільного розвитку. Очевидно, що це негативне явище викоринити повністю неможливо в силу його соціальної природи, проте сьогодні багатьом країнам вдалося створити такі механізми протидії корупції, які дозволили суттєво знизити її рівень та ступінь суспільної небезпеки. В Україні ж масштаби корупційних діянь є критичними та набули характеру загрози, який реально загрожує національній безпеці та конституційному ладу України. Це явище негативно впливає на різні сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну та правову сфери, громадську свідомість, міжнародний імідж нашої держави. Корумповані відносини все більше витісняють правові, моральні відносини між людьми, із аномалії поступово перетворюються на норму поведінки.

Як свідчить практика та напрацювання науковців, найбільше корупція поширена в діяльності органів виконавчої влади. Таку ситуацію можна пояснити тим, що саме там здійснюється оперативне управління матеріально-технічними, економічними, фінансовими, інформаційними, кадровими та іншими ресурсами. Крім того, вважаємо, що цьому сприяє ще й висока інтенсивність контактів з фізичними та юридичними особами, а також досить невисока заробітна плата службовців і відсутність своєчасної реальної відповідальності за корупційні дії. Така ситуація підтверджується висновками вітчизняних і зарубіжних експертів, політичних і громадських діячів. Тому актуальність дослідження проблематики, пов'язаної з корупцією в органах виконавчої влади, у наш час ні в кого не викликає сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У сучасній науковій літературі накопичився значний матеріал, сформувався низка концепцій щодо проблеми корупції, визначено й оформлено різноманітні підходи до визначення її сутності, формування та функціонування. Така дослідницька проблема привертає значну увагу вчених, серед них М. Білінська, С. Кравченко, М. Мельник, А. Михненко, Є. Невмержицький, І. Рейтерович, В. Севрук, С.Телешун, А. Тінков

та ін. Разом з тим залишається ще багато питань, які стосуються протидії корупції в органах виконавчої влади, що потребує подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження проблематики корупції, що потребує визначення сутності цього явища та його обов'язкових складових елементів.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Корупція є одним з елементів соціальної дійсності, складним феноменом, вплив якого поширюється на переважну більшість населення практично в усіх країнах світу, девальвуючи систему соціальних цінностей і пріоритетів, потреб та інтересів, практично всіх сфер суспільного життя. Термін «корупція» почали широко використовувати наприкінці 80-х років XX ст., до того ж споживали терміни «хабарництво», «підкуп», «зловживання службовим становищем» тощо. Загальноприйняте визначення корупції прив'язують до етимології самого поняття - «корупція» («corruption»), що у перекладі з латинської мови означає псування, розбещування, підкуп [9, с. 369]. Отже, це діяльність осіб, уповноважених на виконання державних функцій, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Це пряме використання посадовими особами (службовцями) свого службового становища з метою збагачення [1, с. 457].

Наприкінці XX ст. світова спільнота визнала, що корупція є глобальною проблемою кожної країни, і з цією проблемою треба боротися. Результатом стало ухвалення цілого комплексу міжнародно-правових актів (обов'язкових і рекомендаційного характеру), підготовлених та прийнятих Організацією Об'єднаних Націй, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Організацією американських держав, Радою Європи, Європейським Союзом, Африканським Союзом тощо. Міжнародні юридичні інструменти відрізнялися за сферою застосування, проте в усіх було на меті одне – встановити загальні стандарти боротьби з корупцією шляхом забезпечення виконання антикорупційних законів на національному рівні [7, с. 84].

На переконання М.І. Мельника, вивчення проблеми корупції потребує визначення сутності цього явища та його обов'язкових складових елементів. Дослідження корупції можливо не тільки як категорії правової та юридичної, а і як категорії соціальної, політичної, філософської, що дасть змогу визначити її місце і роль в соціальних процесах, а також її вплив на розвиток держави та суспільних відносин. Науковець вважає, що проблема визначення змісту поняття «корупція» має важливе теоретичне і практичне значення. Її розв'язання дає змогу визначитися з правовою сутністю корупції, колом діянь, які охоплюються цим поняттям, відмежуванням корупції від інших суспільно небезпечних явищ, таких як хабарництво, організована та економічна злочинність тощо, з метою належної юридичної кваліфікації, а також розробки дієвих заходів попередження [3, с. 58].

Одним із перших варіантів офіційного розуміння поняття «корупція» з боку вищих органів державної влади України була законодавча пропозиція, яка містилася в Листі Кабінету Міністрів України від 02 квітня 1993 р. №19683/4, адресованому Верховній Раді України з приводу виконання п. 2 Постанови Верховної Ради України «Про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходи щодо посилення боротьби із злочинністю» від 23 січня 1993 р. [6], який передбачав необхідність законодавчого визначення зазначеного поняття. Цим Листом пропонувалося передбачити в законі, що корупція – це суспільне небезпечне діяння, що полягає в корисливому використанні посадовими особами (службовцями) свого службового становища і пов'язаних з ним можливостей для збагачення, протиправного одержання матеріальних чи інших благ і переваг в особистих чи групових інтересах. Отже, корупція зводилася до конкретного суспільно небезпечного діяння (злочину), а точніше до посадового зловживання, яке мало корисливий характер і було спрямовано на збагачення або протиправне одержання матеріальних (інших) благ і переваг в особистих чи групових інтересах.

Подібне за змістом визначення було наведено в Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI, який втратив чинність від 01.09.2016 р. [5]. У статті 1 цього закону зазначено, що корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним і юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей. У новому Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII, який набув чинності 26.10.2014 р., зазначені складові антикорупційної політики, а саме:

1. Засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України.
2. Верховна Рада України щороку не пізніше 1 червня проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики.
3. Антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії.
4. Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється Національним агентством та затверджується Кабінетом Міністрів України. Керівники державних органів несуть персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії.

5. Державна програма з виконання Антикорупційної стратегії підлягає щорічному перегляду з урахуванням результатів реалізації визначених заходів, висновків та рекомендацій парламентських слухань з питань ситуації щодо корупції [4, ст. 18]

Отже, поняття корупції та антикорупційної політики держави певною мірою врегульовано законодавством України, міжнародними нормативними документами, але залишається предметом гострих дискусій науковців і політиків.

Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції (далі – Комітет) було створено 4 грудня 2014 року на підставі Постанови Верховної Ради України за № 22-VIII, до складу якого входить 21 депутат. Комітет сьогодні виконує наступні функції:

- формування та реалізація антикорупційної політики;
- проведення антикорупційної експертизи законопроектів, поданих суб'єктами права законодавчої ініціативи;
- запобігання та протидія корупції;
- запобігання корупції в діяльності юридичних осіб;
- запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;
- правила етичної поведінки на публічній службі;
- фінансовий контроль стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування;
- відповідальність за вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією;
- правове регулювання діяльності Національного антикорупційного бюро;
- правове регулювання діяльності Національного агентства з питань протидії корупції;
- діяльність інших правоохоронних і державних органів в частині їх повноважень у сфері запобігання та протидії корупції;
- державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції [2].

Сьогодні питання боротьби з корупцією є надзвичайно важливими для України, яка виборолася свою незалежність і утвердилася як самостійна держава у світовому співтоваристві. Сталість демократичного розвитку нашої країни у значній мірі залежить від втілення у всі ланки державного механізму принципів законності та справедливості, неухильного додержання всіма державними службовцями та посадовими особами (службовцями) органів місцевого самоврядування приписів правових норм, подолання випадків хабарництва, незаконного одержання посадовими особами матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Одним із основних напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності органів виконавчої влади, а також усунення умов і причин виникнення цих ризиків.

У сучасному світі корупція становить серйозну загрозу державі, демократії, правам людини та соціальній справедливості. Вона стримує економічний розвиток держави, створює небезпеку для розвитку демократичних інститутів і підриває моральні підвалини суспільства. Більше того, в умовах глобалізації корупція перетворюється в інтернаціональну проблему, оскільки незаконні корупційні відносини стосуються інтересів і добробуту населення більшості країн, що є досить актуальним [8, с. 25].

Отже, суспільна небезпека цього явища полягає в тому, що корупція: гальмує соціально-економічні та політичні реформи; порушує принцип соціальної справедливості; посилює соціальну напругу в суспільстві; поглиблює соціальну нерівність громадян країни; нівелює суспільні цінності; породжує схильність до протиправного способу життя; підриває авторитет держави та, в цілому, завдає шкоди демократизації суспільства.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи, можна сказати, що корупція належить до тих проблем, які неможливо вирішити у відриві від політичних, економічних і соціальних проблем. Обмеження її масштабів значною мірою залежить від чіткого визначення повноважень і функцій політичних і державних інститутів та їх посадових осіб (службовців); від запровадження демократичних принципів управління громадськими справами, створення умов для всебічного розвитку структур громадянського суспільства, формування дієвого механізму громадського контролю за владними інституціями тощо. Виходячи з висновків науковців та експертів, з урахуванням світового та вітчизняного досвіду можна зробити висновок, що ключовими та обов'язковими складовими елементами при дослідженні, визначенні, та застосуванні терміну «корупція» обов'язково має бути з однієї сторони посадова особа, наділена організаційно-розпорядчими або адміністративно-господарськими функціями, а з іншої – зловживання такою особою службовими повноваженнями.

Хотілось би також зазначити, що чим більш корумпована країна, тим повільніше вона розвивається економічно та соціально. Корупція посилює бідність і значно обмежує можливості боротьби подальшого розвитку країни. Тому корупція є однією із найактуальніших проблем сучасності. Деякі дослідники взагалі вважають, що корупція стала основною політичною проблемою кінця XX – початку XXI століття. Проте за будь-яких підходів та оцінок однозначно одне – корупція є проблемою, розв'язання якої для багатьох країн є вкрай необхідною справою.

Список використаних джерел.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. В.Т. Бусел. – Київ-Ірпін, 2013. – С. 457.
2. Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції / Офіційний сайт Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>
3. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) / М. І. Мельник. – Київ. – Юридична думка, 2004. – 400 с.
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (Редакція від 26.11.2016) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/1700-18>
5. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 №3206-VI (втратив чинність 01.09.2016) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>
6. Про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходи щодо посилення боротьби із злочинністю : Постанова Верховної Ради України 26 січня 1993 року № 2931-XII / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 11, ст.87 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2931-12>
7. Севрук В. Г. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: інтеграція України до ЄС / В. Г. Севрук // Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних правопорушень : матеріали круглого столу (Київ, 20 листоп. 2014 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 84-88.
8. Телешун С. О. Роль ефективної антикорупційної політики у формуванні правової держави / С.О. Телешун, І.В. Рейтерович, А.Л. Тіньков // Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України : мат-ли Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 12 берез. 2015 р.). – Ч. 1. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 24-30.
9. Юридична енциклопедія. – К., 2013. – Т. 3. – С. 369.

References.

1. Busel, V.T. (2013), *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great explanatory dictionary of contemporary Ukrainian language], Kyiv-Irpin, Ukraine, P. 457.
2. The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine, Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on the Prevention and Counteraction of Corruption, available at: <http://rada.gov.ua>
3. Melnyk, M. I. (2004), *Koruptsiia – koroziiia vlady (sotsialna sutnist, tendentsii ta naslidky, zakhody protyidii)* [Corruption - corrosion of power (social essence, tendencies and consequences, measures of counteraction)], Yurydychna dumka, Kyiv, Ukraine, P. 400 s.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine "On the Prevention of Corruption", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/1700-18>
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine "On the Principles of Prevention and Counteraction of Corruption", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On the state of execution of laws and resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine on questions of law and order and measures to strengthen the fight against crime", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2931-12>
7. Sevruk, V. H. (2014), "World Experience in Preventing and Combating Corruption: Ukraine's Integration into the EU", *Materialy kruhloho stolu* [Round Table Materials] (Kyiv, 20 Nov. 2014), *Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia koruptsiinykh pravoporushen* [Use of Specialist Knowledge in the Investigation of Corruption Violations], Nats. akad. vnutr. sprav, Kyiv, Ukraine, P. 84-88.
8. Teleshun, S. O. Reiterovych, I.V. and Tinkov, A.L. (2015), "The role of effective anti-corruption policy in shaping the rule of law", *Rol pravookhoronnykh orhaniv u formuvanni pravovoi derzhavy v umovakh yevrointehratsii Ukrainy* [he role of law enforcement bodies in the formation of a law-governed state in the conditions of European integration of Ukraine], *Mat-ly Vseukr. pidsumk. nauk.-prakt. konf.* [Materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference] (Kyiv, 12 March 2015), part. 1, Nats. akad. vnutr. sprav, Kyiv, Ukraine, pp. 24-30.
9. *Yurydychna entsyklopediia* [Legal Encyclopedia], 2013, vol. 3, Kyiv, Ukraine, P. 369.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2019 р.